

*Правила щодо застосування
академічної доброчесності в
освітньому процесі*

“Академічна доброчесність є способом змінити цей світ. Але спочатку змініть університет, а вже потім – світ” – Юнгсуп Кім, учасник Конференції Міжнародного центру академічної доброчесності. Дійсно, для того, щоб настали глобальні зміни, щоб змінити будь-яку систему, завжди варто розпочинати насамперед із себе й виховувати порядного громадянина та справедливу людину в собі та у своєму середовищі.

Академічна доброчесність починається із доброчесної поведінки кожного: учнів, батьків, вчителя, директора, працівників органів управління освітою. Але, на жаль, як показують дослідження й наші спостереження, далеко не всі учасники освітнього процесу та освітні управлінці знайомі з поняттям академічної доброчесності. Чимало батьків та навіть учителів вважають, що академічна доброчесність стосується лише закладів вищої освіти і науки.

ЩО ТАКЕ АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як дотримання п’яти фундаментальних цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги, відповідальності та відваги до дій. Оскільки замало лише вірити у фундаментальні цінності. Їх потрібно відстоювати, навіть зіткнувшись із тиском з боку інших чи відмінними поглядами. А це вимагає цілеспрямованості, відданості та відваги.

Але ці ознаки прийнятні не лише для вищої академічної спільноти, а й для спільноти учасників освітнього процесу закладів освіти та освітніх управлінців.

Стаття 42 Закону України “Про освіту” визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат (оприлюднення чийось результатів дослідження як власних або тексту без вказання авторства);
- самоплагіат (опублікування власних раніше опублікованих наукових результатів як нових);
- фабрикація (вигадування даних чи фактів);
- фальсифікація (відома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень);
- списування;
- обман;
- хабарництво;
- необ’єктивне оцінювання;
- допомога учням під час оцінювання їх навчальних результатів чи створення перешкод під час оцінювання;

- вплив на працівника, щоб він здійснив необ'єктивне оцінювання (частина 4 статті 42 Закону України “Про освіту”).

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У закладі освіти

Вперше поняття “академічна доброчесність” було визначено у новому Законі України “Про освіту” у 2017 році. Але, за результатами звіту аналітичного центру CEDOS за 2019 рік, фокусовані групові інтерв'ю з вчителями та батьками учнів 9-11 класів продемонстрували, що багато з них не знали поняття “академічна доброчесність”. А з тих, хто знав, більшість педагогів вважали, що академічна доброчесність більше стосується вищої освіти, зокрема, викладачів в університетах, написання академічних робіт та здобуття наукових ступенів. А більшість батьків стверджували, що про академічну доброчесність у шкільному навчанні говорити недоречно.

Прийнятий у 2020 році Закон України “Про повну загальну середню освіту” чітко визначає, що кожен учасник освітнього процесу зобов'язаний дотримуватися академічної доброчесності (частина 1 статті 43 вказаного Закону) й додає до списку можливих видів недоброчесності у школах наступні:

- надання допомоги учням під час проходження ними підсумкового оцінювання, ДПА, ЗНО, не передбаченої умовами та/або процедурами їх проходження;
- використання учнем під час контрольних заходів непередбачених допоміжних матеріалів та/або технічних засобів;
- проходження процедури оцінювання результатів навчання замість інших осіб;
- необ'єктивне оцінювання компетентностей педагогічних працівників під час атестації чи сертифікації (частина 4 статті 43 Закону).

Проте неодноразово ми отримуємо звернення від батьків, які вважають, що вчителі необ'єктивно оцінюють їхніх дітей, занижуючи оцінки. Надходять скарги і від педагогів щодо тиску батьків, адміністрації шкіл, аби вчителі завищували оцінки окремим учням. Особливо такі звернення ми отримували на початку дистанційного навчання, коли ще не було достатнього розуміння, як оцінювати учнів на дистанційному навчанні. Також вчителі скаржаться на несамотійне виконання робіт учнями, завантаження їх з Інтернету.

Іноді саме батьки підштовхують дитину до недоброчесної поведінки, купуючи їй книжку готових домашніх завдань, виконуючи замість дитини поробки або інші завдання. Таким чином дитина звикає, що будь-яке завдання можна виконати не самотійно, порушує авторські права та знецінює роботу тих, хто працює самотійно.

Серед педагогічних працівників академічна недоброчесність проявляється, коли вони використовують готові розробки уроків без посилання на авторство. Також поширена проблема, коли педагоги під час підвищення кваліфікації замість

того, щоб самостійно пройти програму підвищення кваліфікації платять, аби інші люди виконали це за них.

Ми у Службі освітнього омбудсмена, на жаль, також стикаємося з цією проблемою. Переглядаючи деякі сайти управлінь освіти та шкіл, знаходимо дослівні публікації та авторські ілюстрації Служби без посилання на наше авторство або вказування першоджерела: чи то через необізнаність авторів, чи то через недоброчесне ставлення до праці інших.

Подібні випадки ми зустрічаємо й у медіа. До речі, деякі непрофесійні та безвідповідальні медіа дозволяють собі ставити до наших публікацій свої заголовки, які геть спотворюють зміст написаного та позицію освітнього омбудсмена.

Ми тільки підтримуємо розповсюдження та цитування наших публікацій на сайтах закладів освіти, управлінь освіти й інших місцевих органів влади, у соціальних мережах та медіа: саме для того вони і створені.

Це – вкрай необхідна робота заради правопросвітництва та захисту прав в освіті.

Але ми наполягаємо, що треба робити це без порушення авторських прав: **тобто на початку вашої публікації має бути текст такого змісту: “На офіційній сторінці у соціальних мережах / сайті освітнього омбудсмена оприлюднено <назва нашої публікації>” – і відразу після цього пряме посилання на нашу публікацію на сайті або офіційній Фейсбук-сторінці, залежно від того, де саме було опубліковано матеріал.**

ЯКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗА АКАДЕМІЧНУ НЕДОБРОЧЕСНІСТЬ

Законами України “Про освіту” та “Про фахову передвищу освіту” для педагогічних працівників визначається відповідальність за академічно недоброчесну поведінку.

Яка відповідальність вчителя

Рішення про те, порушив педагог академічну доброчесність чи ні, й те, який вид академічної відповідальності застосувати до педагога, приймає педагогічна рада. На педраді має бути присутнім і сам педагогічний працівник та/або його законний представник.

Якщо у коледжі підтвердили факт порушення академічної доброчесності вчителем, такий вчитель:

- не може залучатися до заходів забезпечення і підвищення якості освіти, учнівських олімпіад та інших змагань;
- не допускається до позачергової атестації;
- не може отримувати премії, інші заохочувальні виплати, нагороди протягом одного року;
- може бути позбавлений педагогічного звання.

Те, чи порушував педагогічний працівник академічну доброчесність, чи ні, враховується також, коли вирішується питання, притягувати педагогічного працівника до дисциплінарної відповідальності, чи ні, а також під час конкурсного відбору на посаду керівника закладу освіти.

Види академічної відповідальності, що можуть застосовуватися до учнів та педагогічних працівників, повинні відповідати вчиненим порушенням. За одне порушення може бути застосовано лише один із видів академічної відповідальності.

Яка відповідальність здобувача освіти?

За порушення академічної доброчесності педагогічний працівник може робити здобувачу освіти зауваження. Нині – це найпоширеніший вид відповідальності, який застосовують до здобувача освіти. Також здобувач освіти може повторно проходити підсумкове оцінювання, ДПА, відповідний освітній компонент освітньої програми, позбавлятися академічної стипендії.

Рішення про академічну відповідальність здобувачів освіти приймає педагогічний працівник, який виявив порушення академічної доброчесності, або педагогічна рада закладу освіти відповідно до положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти.

Рішення про позбавлення здобувача освіти недоброчесно отриманих академічної стипендії, призових місць на учнівських змаганнях, турнірах, олімпіадах, конкурсах приймає той орган (посадова особа), який їх присвоїв.

Варто звернути увагу, що за одне порушення може бути застосовано лише один із видів академічної відповідальності.

Рішення про притягнення до академічної відповідальності може оскаржуватися у порядку, визначеному положенням про внутрішню систему забезпечення якості освіти закладу освіти.

ЩО РОБИТИ, ЩОБ ПОДОЛАТИ АКАДЕМІЧНУ НЕДОБРОЧЕСНІСТЬ у закладі освіти?

Першим кроком має бути проведення просвітницької діяльності у закладах освіти та серед освітніх управлінців. Здобувачам освіти, вчителям, керівникам освітніх закладів та управлінь освітою необхідно розповідати про існування такого явища, його види та відповідальність. Оскільки саме здобувачі освіти – те покоління, яке згодом формуватиме майбутнє нашої країни, – саме в них насамперед потрібно закладати цінності доброчесної поведінки.

Із просвітницькою метою про академічну доброчесність у освітніх закладах зроблено курси та програми для підвищення кваліфікації з питань академічної доброчесності. Зокрема, для вчителів розроблено онлайн-курс “Академічна доброчесність”, серед експертів якого й освітній омбудсмен.

Але найважливіше те, що про академічну доброчесність важливо не просто говорити, а й учитися жити доброчесно на практиці та виховувати в собі сміливість відстоювати своє право на справедливе доброчесне освітнє середовище.